

Oriental Journal of Education

ADVANTAGES OF PSYCHODIAGNOSTICS

Feruz Hasanovna Mardiyeva

Lecturer

TMC Institute

Tashkent, Uzbekistan

E-mail: feruzamardiyeva1@gmail.com

Abdujabbar F. Jabbarov

student

TMC Institute

Tashkent, Uzbekistan

E-mail: jabborovabdujabbor6@gmail.com

ABOUT ARTICLE

Key words: psychodiagnostics, psychological diagnosis, theoretical psychodiagnostics, psychodiagnostic methods, objective tests, dialectical techniques, projective methods, self-awareness.

Abstract: Psychodiagnostics provides information about the human psyche. It is also a diagnostic direction. The original meaning of the word psychodiagnosis is psychological diagnosis. It provides information about the current psychological state and characteristics of the examinee. There are mutual differences between psychodiagnostic and research methods.

Received: 20.04.24

Accepted: 22.04.24

Published: 24.04.24

Psixodiagnostikaning afzalliklari

Feruz Khasanovna Mardiyeva

O'qituvchi

TMC Instituti

Toshkent, O'zbekiston

E-mail: feruzamardiyeva1@gmail.com

Abdujabbar F. Jabbarov

talaba

TMC Instituti

Toshkent, O'zbekiston

E-mail: jabborovabdujabbor6@gmail.com

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: psixodiagnostika, psixologik tashxis qo'yish, nazariy psixodiagnostika, psixodiagnostik metodlar, ob'ektiv testlar, dialektik texnikalar, proyektiv metodlar, o'z-

Annotatsiya: Psixodiagnostika inson psixikasi uning holatlari haqida ma'lumot beradi. Shuningdek, tashxis qo'yib beruvchi yo'nalishdir. Psixodiagnostika so'zining asl

o‘zini anglash.

ma’nosi psixologik tashxis qo‘yish hisoblanadi. U sinaluvchining mavjud psixologik holati va xususiyati haqida ma’lumot beradi.

ПРЕИМУЩЕСТВА ПСИХОДИАГНОСТИКИ

Феруза Хасановна Мардиева

преподаватель

Институт ТМС

Ташкент, Узбекистан

E-mail: feruzamardiyeva1@gmail.com

Абдуджаббар Ф. Джаббаров

студент

Институт ТМС

Ташкент, Узбекистан

E-mail: jabborovabdujabbor6@gmail.com

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: психодиагностика, психологический диагноз, теоретическая психодиагностика, методы психодиагностики, объективные тесты, диалектические методики, проективные методы, самосознание.

Аннотация: Психодиагностика дает информацию о психике человека. Это также диагностическое направление. Первоначальное значение слова психодиагностика – психологический диагноз. Он дает информацию о текущем психологическом состоянии и особенностях обследуемого. Существуют взаимные различия между психодиагностикой и методами исследования.

KIRISH

Hozirgi jadal rivojlanayotgan zamon va texnologiyalar, axborotlar olami XXI asrda inson psixologiyasiga o‘z ta’sirini ko‘rsatmay qolmaydi. Inson ruhiyatida bo‘ladigan o‘zgarishlar, xarakter xususiyatlariga ta’rif berish, qiziqishlarini aniqlash va ularni yo‘naltirish hozirgi davrimizning eng muhim tomonlaridan biri hisoblanadi. Shunday ekan psixologiyaning psixodiagnostika yo‘nalishi va unga doir metodikalarning o‘rni katta ahamiyat kasb etadi. Bu sohani inson hayotining turli jabhalarida qo‘llash mumkin. Masalan: qiziqishlarni aniqlash, qobiliyatlarni aniqlashda o‘rni beqiyos desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Ayniqsa dunyodagi yirik kompaniyalar xodimlar tanlashda psixodiagnostik metodikalardan foydalanadilar. Bundan tashqari psixodiagnostikadan insonlar ruhiyatidagi muammolarni aniqlash mumkin, bu esa ularga qanday yordam berish mumkinligiga aniqlik kiritib beradi.

Shunday qilib, ongni tashqi dunyoning ichki modelining tuzilishi deb tushunish mumkin. Shu jumladan, aynan biz boshidan gapirib kelayotgan psixodiagnostika ishonning ichki menini va o‘z-o‘zini anglashi qay tarzda o‘z jarayonini olib borayotganini aniqlashda juda katta o‘rin tutadi. (O‘z-o‘zini anglash - bu shaxsning o‘z tashvishlari va tashvishlari, xatti-harakatlari va motivlari, tajribalari

va fikrlariga ongli munosabati (Psixologik lug‘at / V. P. Zinchenko, B. G. Meshcheryakov tahriri. - M., 1990. - B. 343.); Nisbatan barqaror, ko‘proq yoki kamroq ongli, shaxsning o‘zi haqidagi g‘oyalarning noyob tizimi sifatida tajribaga ega, buning asosida u boshqa odamlar bilan o‘zaro munosabatlarini quradi va o‘zi bilan bog‘liq (Psixologiya: Lug‘at / Ed. A) V. Petrovskiy, M. G. Yaroshevskiy. - M., 1990. - B. 352, 475).). Umumiy qilib aytganda psixodiagnostika nafaqat vaziyatni ob‘ektiv baholash va optimal davolash rejimini ishlab chiqish, balki insonni tiklanish yo‘liga yo‘naltirishga yordam beradi. Bu usul juda vizual va odamga uning muammolarini tom ma'noda "ko‘rishga" yordam beradi.

ASOSIY QISM

Psixologiya insonning ruhiyatini o‘rganuvchi nazariy fan bo‘lib qolmay, balki hozirgi kunda turli xil sohalarida keng qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan amaliy fan hamdir. Insonni har tomonlama o‘rganish, yani odamlar o‘rtasidagi individual farqlarni aniqlash ta‘lim-tarbiya va mehnat faoliyati samaradorligini belgilaydi. Psixodiagnostika metodlarini ishlab chiqish bilan shug‘ullanuvchi psixologiyaning, yanada aniqroq aytadigan bo‘lsak, amaliy psixologiyaning asosiy va eng muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lgan psixodiagnostika fani va uning asoslarini bilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Psixodiagnostika so‘zining asl mohiyati “psixologik tashxis qo‘yish” yoki kishining mavjud psixologik holati va xususiyati haqida qaror qabul qilishni anglatadi. Psixodiagnostika – amaliy jihatdan deyarli psixologning barcha faoliyat doiralarida, ya’ni psixologik-pedagogik tadqiqotlarda muallif yoki ishtirokchi sifatida qatnashayotganda, psixologik maslahat hamda psixologik korreksion ishlarni amalga oshirayotgan jarayonda qo‘llanadi. Ammo ko‘pincha amaliy psixologning ishlarida psixodiagnostika – faoliyatning alohida mustaqil turi sifatida namoyon bo‘ladi. Uning maqsadi psixologik tashxis qo‘yish, ya’ni kishini mavjud psixologik holatini baholash orqali ifodalanadi.

Ma’lumki, “Psixodiagnostika” ikki xil mazmunni o‘z ichiga qamrab oladi. Birinchisi, ilmiy psixologik bilimlarni soha sifatmda tadqiq etsa, ikkinchisi ularni amaliy qo‘llanilishining maxsus jabhasini yoritib beradi. Psixodiagnostika psixologik bilimlar sohasi sifatida bir qator diagnostik metodlar tamoyillarini, amalga oshirish jarayonlarini va tekshirish usullarining ilmiyligini o‘zida ifoda etadi. U amaliy soha sifatida esa, metodlarni amalda qo‘llash bilan bog‘liq bo‘lgan professional bilim va ko‘nikmalarga yo‘naltirilgan bo‘ladi. Ikkala holatda ham insonning psixigik jarayonlari, holatlari va xususiyatlarini baholash usullari xususida fikr yuritiladi. “Nazariy psixodiagnostika” tadqiqot jarayonlarini ilmiy jihatdan asoslab bersa, “amaliy psixodiagnostika” ularni qanday qilib to‘g‘ri va ishonchli bajarishni ko‘rsatib beradi. Zamonaviy psixologiyada psixodiagnostikaning juda ko‘p turlari qo‘llanilsa-da, ularning hammasini ham ilmiy jihatdan asoslangan, deb bo‘lmaydi. Bundan tashqari, ularning orasida tadqiqot hamda shaxsiy psixodiagnostik metodlar ham mavjuddir. Qayd etilgan so‘ngi metodlardan o‘rganilayotgan psixik xususiyatning sifatiy va miqdoriy

xarakteristikasini baholash maqsadida foydalaniladi. Kishining psixik jarayonlari, holatlari va xususiyatlarini o'rganishga mo'ljallangan hamda ma'lum maqsadga yo'naltirilmagan tajribaviy ilmiy tadqiqotlar jarayonidan ishonchli natijalarni olish maqsadida qo'llaniladi. Psixodiagnostik va tadqiqot metodlari o'rtasidagi o'zaro tafovutni quyidagi ikki misol tariqasida ko'rsatish mumkin:

1-misol. Psixodiagnostik metod. Bu R.Kettelning 16 faktorli testi. U standartlashtirilgan so'rovnomasidagi 187 hukmlardan iborat bo'lib, 16 guruhga ajratilgan. Har bir guruh yordamida kishining alohida shaxsiy xususiyatlari baholanadi. Baholar standart ballar tarzida beriladi. Mazkur testdagi hukmlar, ko'rsatmalar, qo'llash usullari, natijalarni tahlil va xulosa qilish – o'zgarmas bo'lib, har qanday testlashtirish holatida ham bir xilda qo'llaniladi.

2-misol. Tadqiqot metodi. Aytaylik, kishi xulq-atvorining biror ko'rinishini maxsus sharoitlarda kuzatishga mo'ljallangan tadqiqot loyihasi ishlab chiqilmoqda. Bu sizni qiziqtirayotgan xulq-atvor bilan bog'liq xususiyatlarni yanada yorqinroq namoyon etgan bo'lgan holda, ularni birma-bir o'rganish imkoniyatini bersin. Natijada, tadqiqotchi shu maqsaddagi tajribasi asosida, ya'ni uning ishtirokchilari yordamida xulq-atvorni kuzatish orqali sinaluvchining o'rganilayotgan xususiyatlari haqida xulosa chiqaradi.

Hozirgi vaqtda bir qator yetarlicha asoslangan psixodiagnostik metodikalar klassifikatsiyalari mavjud. Birinchidan, diagnostik metodlarni to'g'ri javob talab qiluvchi topshiriqlarga yoki nisbatan to'g'ri javob mavjud bo'lmagan topshiriqlarga asoslangan metodlarga ajratish mumkin. Birinchi guruhga ko'plab intellekt testlari, maxsus qobiliyatlar testlari, bir qator shaxsiy xususiyatlar testlar (misol uchun, Raven testi, Uitkinning yarim tobelik-yarim mustaqillikni aniqlash diagnostik protsedurasi, Luchins rigidlik testi va h.k.) kiradi. Diagnostik metodikalarning ikkinchi guruhi u yoki bu javobning to'g'riligi bilan emas, balki faqat chastotasi (va yo'nalishi) bilan tavsiflanuvchi topshiriqlardan tarkib topadi. Bunga ko'plab shaxs so'rovnomalari misol bo'ladi (misol uchun, R. Kettelning 16 omil testi).

Ikkinchidan, psixodiagnostik metodikalarni verbal va noverbal metodikalarga ajratish mumkin. Verbal metodikalar u yoki bu tarzda sinaluvchining nutqiy faolligi vositasida ifodalanadi: ushbu metodikalar tarkibiy qismlari xotira, xayol, ishonchlar tizimiga ularning tildagi shakli vositasida murojaat qiladi. Noverbal metodikalar sinaluvchi nutqiy qobiliyatidan faqatgina instruktsiyani tushunish maqsadida foydalanadi, topshiriqni bajarishning o'zi esa noverbal-perseptiv, motor qobiliyatlarga tayanadi. Psixodiagnostik metodikalar klassifikatsiyasi uchun foydalaniladigan uchinchi asos - bu muayyan metodika asosida yotuvchi asosiy metodik tamoyil xarakteristikasi hisoblanadi. Odatda ular ushbu asosga ko'ra farqlanadi:

- 1) obyektiv testlar;
- 2) standartlashgan o'zi haqida hisobotlar, ular o'z navbatida bo'linadi: a) test-so'rovnomalar; b) natijalarni kontent-analiz qilishni talab etuvchi ochiq so'rovnomalar; d) Ch.Osgudning semantik

differential testi tipi kabi tuziladigan shkalaviy texnikalar va tasniflash metodikalari; e) rolli repertuar panjaralar tipidagi individual yo'naltirilgan texnikalar;

3) proyektiv texnikalar;

4) dialogik (interaktiv) texnikalar (suhbatlar, intervyular, diagnostik o'yinlar)

Psixodiagnostik metodikalarning deyarli barchasida afzallik va kamchikillar mavjud. Quyida ularning ba'zilarining afzallik va kamchikillari bilan tanishib chiqamiz.

Proyektiv metodikalar klinik yo'nalishlarga ega bo'lgan o'ziga xos, turli - tuman psixodiagnostik vositalar guruhidir. Klinik yo'nalish deganda bu yerda shaxsning anomal holatlarini aniqlash emas, balki xulq - atvorning individual uslubi, nizoli va boshqa holatlarda affektiv hissiyoti hamda kechinmalarni, shaxsning ongsizlik holatlarini aniqlashga qaratilgan metodikalar tushuniladi.

Proyektiv metodlarning kamchilik va afzalliklari.

Kamchiliklari:

- Natijalarni tavsiflashdagi subyektivlik
- Psixometrik talablarga to'liq javob bermasligi, ya'ni ularning yetarlicha obyektiv emasligi;
- Retest ishonchlik koeffitsiyentining yuqori darajada emasligi, validizatsiya qilishning murakkabligi;

- Natijalarni tavsiflashda psixologik tayyorgarlik, psixologik bilimlarga ega bo'lish va metodikani qo'llash bo'yicha tajriba talab qilinishi.

Afzalliklari:

- Informativligi yuqori;
- Shaxsni global baholash imkoniyati;
- Maqsadning noaniqligi (sinaluvchi diagnostik ko'rsatkichlarini tavsiflay olmasligi va ularni o'z xususiyatlari bilan bog'lay olmasligi;

- Turli yoshdagi sinaluvchilar bilan ishlashdagi samaradorlik. Umuman olganda psixodiagnostik metodikalar shaxs va uning psixologik xususiyatlari, psixik taraqqiyoti, individualligini aniqlashda katta imkoniyatlar berib, ta'lim-tarbiyani to'g'ri tashkil etish borasida katta imkoniyatlar beradi.

Psixodiagnostik muammolarni hal qilish nuqtai nazaridan, instrumental psixodiagnostika usullari aniq afzalliklarga ega, chunki ular qisqa vaqt ichida odam haqida ma'lumot beradi; individual shaxs xususiyatlarini miqdoriy va sifat jihatidan baholash imkonini beradi va inson xatti-harakatlarini bashorat qilish imkonini beradi. Psixodiagnostika jarayoni bir necha bosqichlarni o'z ichiga oladi: muammoni shakllantirish; imtihon topshiriqlariga mos keladigan usullarni tanlash, diagnostika ma'lumotlarini tekshirish, qayta ishlash, umumlashtirish, sharhlash; xulosani asoslash. Psixodiagnostik tadqiqot ma'lumotlari, geteropolyar tendentsiyalar bir-birini normal tarzda qanday muvozanatlashini, muvozanatning yo'qligida shaxsiyatning o'tkir (ta'sirlangan) xususiyatlari qanday

namoyon bo'lishini, qutb xususiyatlari bir vaqtning o'zida keskinlashganda ichki nomuvofiqlik qanday namoyon bo'lishini va ularning zo'ravonligi haddan tashqari ko'p bo'lsa, qanday qilib aniq ko'rsatib beradi, aksincha yuqoridagilar mutaxasis tomonidan qo'llanilgan metodika orqali mos kelmaydigan holatlar o'zini namoyon qiladi. O'z vaqtida o'tkazilgan psixodiagnostik tekshiruv asosida psixoterapevt psixologik tuzatish va psixoterapiyaning individual dasturlarini ishlab chiqishi mumkin. Psixodiagnostika psixoterapiya zarur bo'lgan muammolar doirasini aniqlaydi. Psixoterapiya kursi, bu holda, mijoz uchun eng muhim masalalarni hal qilishga qaratilgani samaraliroq bo'ladi. Psixologik fazilatlarini tan olish va o'lchash psixodiagnostik usullar yordamida amalga oshiriladi. Mijozning psixoterapiya markaziga murojaat qilgan muammosini hal qilishda tabiiy qiziqishi, hamkorlik qilishga tayyorligi psixodiagnostik tekshiruv natijalarining ishonchliligi va asosiligi (ishonchliligi) shartlaridan biridir. Psixodiagnostik muammolarni hal qilishning ba'zi usullari:

1. Ob'ektni real sharoitlarda uzoq muddatli kuzatish. Buning uchun o'rganish maqsadini belgilash va kuzatilayotgan mulk haqidagi bilimlar yetarliligi.
2. Psixolog tadqiqot maqsadiga muvofiq respondent o'zini namoyon qiladigan vaziyatlarni yaratadi.
3. Psixodiagnostikaning instrumental usullarini qo'llash (testlar, o'z-o'zini hisobotlar, proyektiv usullar va boshqalar).

XULOSA

Ularning o'zaro ta'sirida barcha aqliy funktsiyalarning rivojlanishi insonda bu dunyoning ichki aksi, qaysidir ma'noda bu dunyoning ichki modeli paydo bo'lishini ta'minlaydi. Empirik jihatdan ong uzluksiz o'zgarib turadigan hissiy va aqliy tasvirlarning to'plami sifatida namoyon bo'ladi, ular sub'ektning "ichki tajribasida" bevosita to'qnash keladi va uning amaliy faoliyatini kutadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- 1.S.X. Jalilova, N.A. G'ayiboyeva. Umumiy psixodiagnostika. O'quv qo'llanma sifatida tavsiya etilgan. "Fan va texologiya" nashiryoti. Toshkent-2018.
2. Hayitov Oybek Eshboyevich "Psixodiagnostika" O'quv qo'llanma. Toshkent-2007
3. Majidov, Jasur Baxtiyarovich (2022). SOTSIAL INTELLEKT VA UNING INSON HAYOTIDAGI O'RNI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (2), 608-613.
4. Жасур, М. (2022). ГЕНДЕР УСТАНОВКАЛАРИ ВА ИЖТИМОЙЛАШУВ ЖАРАЁНИНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИГИ. Involta Scientific Journal, 1(6), 69-77.
5. Мажидов Жасур, & Ҳамдамов Ҳайдарбек. (2022). ШАХСГА СТРУКТУРАВИЙ ЁНДАШИШДА ҚАДРИЯТЛАРНИНГ ЎРНИ. InvoltaScientific Journal, 1(7), 138–148. Retrieved from

6. Anastasi A. Psixologik test [Matn]: tarjima qilingan nashr / A. Anastasi, S. Urbina. - Sankt-Peterburg: Pyotr, 2003. - 688 p.
7. Bolotova A. Amaliy psixologiya [Matn]: darslik. talabalar uchun universitetlar / A.K. Bolotova, I.V. - M.: Aspect Press, 2002. - 383 b.
8. Noss I. N. Psixodiagnostika [Elektron resurs]: darslik / I. N. Noss. - M.: Yurayt, 2011. – 439 b.
9. Amaliy psixodiagnostika [Matn]: usullar va testlar / tahrir, komp. D. Ya Raigorodskiy. - Samara: Baxrah-M, 2008. - 672 b.
10. Psixologik diagnostika [Matn]: darslik / ed. M. K. Akimova, K. M. Gurevich. - 3-nashr, qayta ko‘rib chiqilgan. va qo‘shimcha - Sankt-Peterburg: Peter, 2008. - 652 p.
11. Tyutyunnik E.I. Psixodiagnostika usullari dunyosi uchun qo‘llanma [Matn]: izohli indeks. / E. I. Tyutyunnik, A. V. Tyutyunnik - Sankt-Peterburg: Sharqiy Evropa psixoanaliz instituti 2012. – 192p